

izvršbo, se zavezanec ne bo mogel braniti drugače, kakor s primerno tožbo proti zahtevajočemu upniku, učinek izvršbe pa bo poskusil preprečiti s tem, da bo predlagal ev. odgoditev izvršbe.

Da ni možen, niti upravičen ugovor nedopustnosti pravne poti, je potemtakem jasno, toda ne tajimo, da bi bila pridobitev za sigurnost pravnega života velika, če bi se tožbe o poravnava h omejele le na slučaje nesodnih poravnava h in zgolj tistih sodnih poravnava h, ki in concreto niso izvršljive.

Dr. Fran Goršič.

## Pragmاتیčna sankcija.<sup>1)</sup>

Avtentične besede s pojasnili in predstavami po naročilu c. kr. ministrskega predsednika Karola grofa Stürgkha izdal dr. Gustav Turba, vseučiliški profesor.

### I.

Ta za vse avstrijsko državoslovje prevažna knjiga, izdana po naročilu ministrskega predsednika, je prišla pač nekaj pozno na svetlo, vendar nikakor prepozno. Bil je zanjo skrajni čas in še sedaj obeta obile koristi. Pri danih razmerah je bila torej kaj srečna misel za izdajo te knjige ob dvestoletnici pragmاتیčne sankcije, a ne le srečna misel, nego velezaslužno delo. To delo naj bo v prihodnje državni pravec za način, kako je z znanstveno objavo zgodovinskih temeljnih virov slaviti državna slavja. Dejstvo, da je bilo treba dveh stoletij, predno se je rodila naslovna knjiga, je pač slabo znamenje za naše državljansko znanstvo in obenem dobro znamenje za novi mlajši rod učenjakov na polju avstrijskega državnoznanstva.

Iz pisateljevega predgovora k naslovni knjigi je posneti, da je najvažnejši del te knjige pisatelj izdal ne dolgo tega v poletju 1912 v delu: Temelji pragmاتیčne sankcije.<sup>2)</sup>

Na drugi strani je posneti iz spremnice ministrskega predsednika Karola grofa Stürgkha samega velevažnost pragmاتیčne sankcije, iz katere je zrasla nedeljiva in nerazrušljiva

<sup>1)</sup> Die pragmatische Sanktion, autentische Texte samt Erläuterungen und Übersetzungen im Auftrage des k. k. Ministerpräsidenten Carl Grafen Stürgkh, herausgegeben Dr. Gustav Turba a. ö. Universitäts-Professor; mit 29 Faksimile Tafeln, 5 Text-Abbildungen und einem Bildnisse.

<sup>2)</sup> Die Grundlagen der Pragmatischen Sanktion. II. Hausgesetze — Wiener Staatswissenschaftliche Studien, XI. Band 484 Seiten, Wien u. Leipzig.

zveza (unija), ki je z a j a m č i l a m o č i n v e l i k o s t h a b s - b u r š k e d r Ź a v e . Pragmatična sankcija je bila izhodišče novega državnega in političnega življenja in je danes temelj, na katerem slone najvažnejše javnopravne ustanove naše monarhije. Pragmatična sankcija ni samo svedočba zgodovinskih dejstev, nego je tudi vir, iz katerega se izteka živo državno pravo sedanosti.

Iz tega uvodnika pa čitamo tudi ministrovo javno zahvalo in priznanje predstojniku državnopravnega oddelka v predsedništvu ministrskega sveta, ministerijalnemu svetniku drju. Ivanu Žolgerju, kateremu gre odličen del zasluge za nastanek tega dela.

Tako ima torej naš učeni rojak svoje velike sozasluge tudi pri izdaji tega, po svojem oficijoznem nastanku, po dostojanstvu naročevalca, po svoji vsebini in obliki velezanimivega, za preteklost in prihodnost naše države in razvoj državnopravnega znanstva znamenitega in odličnega dela.

Vse b i n a listin pragmatične sankcije se po svojem nastanku utegne deliti v dva dela, namreč:

A) listine,<sup>1)</sup> pragmatični sankciji p r e d h o d n e ;

B) pragmatična sankcija sama z vsemi poznejšimi listinami.

ad A) I. Svoj izvor ima pragmatična sankcija:

1.) v oporoki cesarja Ferdinanda II. na Dunaju dne 10. maja 1621 in

2.) v njegovem kodicilu, na Dunaju dne 8. avgusta 1635.

Ad 1.) V svoji oporoki imenuje cesar Ferdinand II. (v 5. točki) svojega sina Ferdinanda univerzalnim dedičem in naslednikom v vseh kronovinah in posestvih habsburških in ustanavlja pravno nasledstvo po pravu majorata in prvorojstva (primogenitura); postavlja mu za vse slučaje naslednikom mlajšega sina Leopolda in druge moške naslednike v majoratu; določa v 6. točki apanaže za nevladajoče nadvojvode in v točki 7. istotako za nadvojvodinje; v točki 8. določa za slučaj zamrtja njegovih sinov brez moških potomcev dedno nasledstvo brata nadvojvode Leopolda in njegovih moških potomcev; v točki 9. nalaga svojim naslednikom pravično vladanje podložnih dežel in si pridržuje še nadalje naredbe (točka 12.).

Ad 2. V kodicilu 8. avgusta 1635 ustanavlja veljavo oporoke in ž njo ustanovljenega majorata za v s a v p r i h o d n j e zlasti po ded-

<sup>1)</sup> Listine, zadevajoče odpale italijanske dežele so izločene.

nem in vojnem pravu pridobljena in pripadajoča ozemlja.

II. V drugi skupini pragmاتیčni sankciji predhodnih listin so listine, s katerimi odstopa cesar Leopold I. po smrti španskega kralja Karola II. (1665—1700):

1.) v odstopni listini 12. septembra 1703 mu pripadle dežele španske krone svojemu drugemu sinu Karolu III. (španskemu kralju) in njegovim zakonskim pravnim naslednikom. (Vseh dežel dinastije ne more namreč vladati en knez; niti cesar Leopold I. sam ne more potovati v Španijo, niti njegov prvorojeni sin in univerzalni naslednik v avstrijskih kronovinah Josip. Zlasti Španija želi odstop in cela Evropa, sin Karol pa je za špansko krono že sposoben.) Sin Josip izrečno odobri odstop v tej listini (točka 7);

2.) Karol III. pa sprejme ta odstop obenem v posebni listini.

III. Konečno se z listino 12. septembra 1703 ustanavlja zapri-sežena tajna rodbinska pogodba med očetom Leopoldom I. ter sinovoma prvorojencem Josipom in drugorojencem Karolom za dedno nasledstvo v prestolu obeh monarhij (avstrijske in španske) in sicer nadomestno tudi v ženskem nasledstvu.

3.) Karol III. sprejme to rodbinsko pogodbo s posebno listino.

IV. Najzanimivejša, osobito za jugoslovanske kronovine pa je skupina listin hrvaškega deželnega zbora zlasti za to, ker spada med predhodne listine in je takorekoč neposredna predhodnica prave pragmاتیčne sankcije. To je samostojno zgodovinsko dejstvo brez vsakega stika in zveze z ogrsko krono — in za to glavni temeljni pravec za povsem samostojno in neodvisno avtonomijo dežel hrvaške krone v avstrijskm cesarstvu.

Ta skupina obsega dve listini:

1.) Sklep zagrebškega deželnega zbora 9. marca 1712 — ponudba cesarju Karolu VI.

V členu VII., v 1. odstavku, govori ta listina o nagibih in pogojih za žensko vladarsko nasledstvo, v 2. odstavku izraža željo dežele, staviti se pod kraljevsko pravo in mu zaupati, namreč vladi onega opravičenca ženske vrste, kateri bo posedoval in vladal ne samo Avstrijo, ampak tudi dežele Štajersko, Koroško in Kranjsko. V 3. odstavku prosijo deželni stanovi za uresničenje vsebine najmilostnejših resolucij, obljub in jamstev presvetlih knezov avstrijskih

in kraljev ogrskih, ki so posvedočena v javnih deželnozborskih spisih kraljevine Ogrske in zasebnih aktih — v prilog navedenim stanovom — in tudi v listinskih zasiguranjih, in da se vse to udeležuje in spoštuje.

V tej ponudbi se imenuje deželni zbor — deželnim zborom stanov kraljestev Dalmacije, Hrvaške in Slavonije.

2.) Ta ponudba se je predložila cesarju za sprejem s posebno prošnjo, v kateri se izražajo čestitke cesarju Karolu II. ob povratku v domovino (iz Španije).

ad 1.) V nagibih ponudbenega sklepa deželnega zbora se hrvaški stanovi bridko pritožujejo zoper Ogre, navajajoč, kako ogrski deželni zbori niso ustregli že 200 let hrvaškim pritožbam; koliko škode so deželi in njenemu ljudstvu (ki se je izven Hrvaške in v deželi zvesto bojevalo za kralja in izgubilo mnogo bojnikov) povzročile ogrske »revolucije«, zlasti pa zadnja (1711 Rakoczy Franc)); kako neizmerne so kontribucije, ki jih »gospodje Ogrri« nalagajo Hrvatom, zlasti 1696. in 1699. (Tököly, Rakoczy Franc II.). Nadalje je izrečeno, da so Hrvati sklenili za zboljšanje svojih razmer in za samoobrambo že 26. avgusta 1620. dogovor z deželami Veličanstva zoper vsake re sovražnike za napadno in obrambno zvezo. Hrvati so namreč leta 1620., na dan po izvolitvi upornika Gaborja Betlena ogrskim protikraljem sklenili, naj bi se nekvarno veljavnim pravicam in prerogativam Ferdinanda II., kralja ogrskega, dogovorila s štajerskimi, koroškimi in kranjskimi stanovi pogodbema medsebojna »unija« in sigurna »konfederacija«<sup>1)</sup>.

<sup>1)</sup> Sedmograško je pripalo Habsburžanom po Sigmundu Bathoryju, svaku avstrijskega nadvojvode Ferdinanda, z odstopom na korist Rudolfa II. 1597. Dolgo vrsto ogrsko-sedmograških uporov, upornikov in turških zaveznikov značijo imena:

Štefan Boczkaj, turški zaveznik (1604—1607);

Sigmund Rakoczy, bivši dež. namestnik Boczkajev, ki se je naposled odrekel na korist tretjemu Boczkajevemu nasledniku (1607);

Bethlen Gabor, (1607 s pomočjo Turkov od 1610—1619);

Jurij Rakoczy I. sin Sigmundov, zaščitnik protestantov, napadel Ogrsko in Moravsko, izsilil Linški mir. (1630—1644);

Jurij Rakoczy II. sin Jurija I. pridobil Moldavsko in Valaško (1644—1660);

Emerich Tököly, »kralj« Krucov (1671—1765);

Miha Apafi, (1661—1690);

Franc Rakoczy I. udeželen pri zarotništvu magnatov, pomiloščen;

Franc Rakoczy II. (1702—1711) zadnji sedmograški upornik, umrl v Turčiji v Rodostu (1735); njegov uporniški spomin slavi Madžarom Rakoczijska koračnica.

V dopisu na cesarja Karola VI. 15. marca 1712. opozarjajo hrvaški stanovi, da se svojčas niso izročili ogrski državi, ampak le ogrskemu kralju. Vše te listine imajo še dandanes svojo veljavo za pravo samostojnosti Hrvaške nasproti Ogrski.

B. V. Središče in težišče cele pragmatične sankcije tvori njen razglas po cesarju Karolu VI. samem:

1.) dne 19. aprila 1703. pred pozvanimi in zbranimi tajnimi svetniki. Pri tem razglasu je poročal cesar o obstoječi in prisežni tajni rodbinski pogodbi vladarske hiše med Leopoldom I., Josipom I. in Karolom VI. o njeni vsebini, zlasti o nerazdeljivosti vseh dežel vladarske hiše, o zamrtju moškega rodu Josipa I. in o osredotočenju pravice nasledništva na cesarja in njegove moške in ženske potomce po vrsti in pravici prvorojenstva in po zamrtju Karolovega rodu na ženske naslednike Josipovega rodu.

2.) V ožjo zvezo z razglašeno pragmatično sankcijo spadajo nekatere listine rodbinsko-državnega značaja, in sicer:

- a) Renuncijacija z dne 19. avgusta 1719. nadvojvodinje Marije Jožefe ob priliki poroke s Friderikom Avgustom, kraljevičem poljskim in litavskim, ter volilnim princem saškim, po kateri se je odrekla pravici nasledstva v kronovinah habsburških;
- b) javno razglašeno jamstveno pismo k neobjavljeni renuncijaciji (v Draždanah 1. oktobra 1719.), v katerem Friderik Avgust in Marija Jožefa obširno in prisežno priznata pragmatično sankcijo z vsemi predhodnimi hišnimi obvezami do Ferdinanda II. nazaj;
- c) neprečitano jamstveno pismo kralja Avgusta II. k objavljeni renuncijaciji (v Draždanah dne 1. oktobra 1719.) iste vsebine;
- d) neprečitano jamstveno pismo saškega volilnega princa Friderika Avgusta (v Draždanah dne 1. oktobra 1719.) iste vsebine.

VI. Zadnja skupina listin obsega listine o sprejemu pragmatične sankcije po deželnih zborih raznih kronovin in nekaterih samostojnih mest in sicer:

- 1.) a) cesarski reskript 6. marca 1720. na deželni zbor v Lincu z naznanilom vseh predhodnih listin pragmatične sankcije (I.—V.) in s končnim pozivom na priznanje pragmatične sankcije;

- b) priznalna izjava deželnega zbora v Lincu z dne 19. aprila 1702., s sklepom tega deželnega zbora z dne 19. aprila 1720.;
- c) s sklepom tega deželnega zbora z dne 19. aprila 1720.;
- 3.) istotako celovškega deželnega zbora z dne 5. junija 1720.;
- 4.) priznanje graškega (štajerskega) deželnega zbora z dne 10. junija 1720.;
- 5.) priznanje ljubljanskega deželnega zbora z dne 19. junija 1720.;
- 6.) priznanje deželnega zbora Gradiške z dne 8. avgusta 1720.;
- 7.) jamstveno pismo Trsta z dne 30. septembra 1720.;
- 8.) izjava češkega deželnega zbora z dne 16. oktobra 1720.;
- 9.) izjava šlezkega deželnega zbora z dne 25. oktobra 1720.;
- 10.) izjava štirih stanov tirolskih z dne 12. decembra 1720.;
- 11.) izjava hebskega okrožja z dne 25. julija 1721.;
- 12.) izjava predarlskega deželnega zbora z dne 14. januarja 1722.;
- 13.) a) sprejem pragmاتیčne sankcije v sedmograškem deželnem zboru z dne 20. marca 1722.;
- b) kraljevo potrdilo sklepa deželnega zbora sedmograškega z dne 30. decembra 1723.;
- c) učenje pragmاتیčne sankcije na Sedmograškem leta 1744. s členom I. o sprejemu vladarstva habsburške hiše po kneževini Sedmograški in o razveljavi zakonov, ki odredjujejo zvezo z otomansko porto; in s členom II. o razveljavi pravice voliti kneza; člen III. obsega razna uvaževanja.
- 14.) Sprejemi pragmاتیčne sankcije na Ogrskem s temi listinami:
  - a) sklicanje ogrskega deželnega zbora, Laksemburg dne 1. maja 1722.;
  - b) ponudba ogrskega deželnega zbora z dne 30. junija 1722.;
  - c) odgovor in poročništvo cesarja Karola VI. z dne 8. julija 1722.;
  - d) pragmاتیčna sankcija na Ogrskem z dne 17. julija 1722. z besedilom členov zakona I. in II.;
  - e) pragmاتیčna sankcija v ogrskem zakonu iz leta 1723. obsegajoča predgovor, v katerem se navaja smoter pragmat. sankcije... zasiguranje v e č n e unije zoper vsako zunanjo silo in notranje

nemire in za potrjenje pravnega stanja... Točka o uniji se glasi: ... Nadalje naj bi s tem tudi večno trajala medsebojna, soglasna unija z drugimi dednimi kraljevinami in deželami njegovega posvečenega Veličanstva, in s tem javni mir krščanstva, trajni mir..., tudi naj bi se moglo nepretrgano nasledstvo najsvetejše hiše obeh spolov v kraljestvu in v njegovi sveti kroni bolje utrditi na ta način, kakor se je to nasledstvo želelo, z občnim sklepom stanov objavilo in njegovemu posvečenemu Veličanstvu voljno in zvesto ponudilo. Člen I. obsega razne zahvale za skrb zoper zunanjo silo, za osebni prihod cesarja, za drugo ponudbo, za sprejem deželnozborske ponudbe, za cesarjevo prvo ponudbo in istotnost nasledstva v avstrijskih in ogrskih deželah; člen II. obsega razna uvaževanja in izjavo o sprejemu vladarskega nasledstva v moškem in ženskem rodu, in si pridržujejo še le po ugasnitvi nasledstva obeh spolov predpravico volitve in kronanja.

15.) Prisežna izjava o sprejemu pragmatične sankcije mesta Reke z dne 29. nobembra 1725.

Oporoka in kodicil Ferdinanda II. sta nemška; listine pod II. 1 in 4 so latinske; ad IV. hrvaškega deželnega zbora latinske; pragmatična sankcija ad V. je nemška; dodatne listine ad V. 2, a—d latinske; ad VI. listine deželnih zborov v Lincu, na Dunaju, v Gradcu, v Ljubljani, v Celovcu, Gorici, v Pragi, Brnu, Vratislavi, na Tirolskem, v Hebu so nemške; Gradiške, Trsta italijanske; ogrske, sedmograške in reške — latinske.

### III.

Zanimivo je opazovati, s koliko neprijazno nervoznostjo sprejemajo ogrski sloji vsako znanstveno državno-pravno delo na znanje.

1.) O Žolgerjevem delu: »Državnopravna nagodba med Avstrijo in Ogrsko« se je izjavil ministrski predsednik grof Štefan Tisza v listu »Magyar Figyele« sicer z vso pohvalo in vsem priznanjem, vendar je skušal takoj zavračati Žolgerjevo »avstrijsko naziranje« o vprašanju, ali je nagodba iz leta 1867. zares tako obvezen dogovor med Avstrijo in Ogrsko, da bi enostranska premenitev nagodbenih

zakonov iz pravnega vidika ne imela nobenega vpliva in pomena za medsebojne (avstrijske in ogrske) pravice. Tisza končuje z nastopnim zavarovanjem: »Pretežni del ogrskega naroda je sprejel nagodbo iz leta 1867. brez zahrbtni misli. Ta večina skuša držati se nagodbe lojalno, želi se izogniti brezuspešnim državnopravnim bojem; da pa nastane med obema državama čas trajnega miru, bo neobhodno treba, da že ne hajo onstran težnje, ki postavljajo naše pravice v senco, ali jih prevračajo z razlagami zakona, privlečenimi za lase. Če vidimo svoje pravice in svojo neodvisnost zasigurano, jih gotovo ne bomo izrabljali za oslabitev monarhije in za podkopavanje njenega stališča kot velesile. Kajti sila monarhije in moč njenega stališča kot velesile služi nam tako, kakor drugi državni polovici. Da pa vidimo naše pravice in našo neodvisnost zavarovano, potrebujemo medsebojnega zaupanja in medsebojne zvestobe, kakor tudi popolnega in odkritosrčnega priznanja naših pravic. Vsaka nasprotujoča tendenca ali poskus vodi k stari nezaupnosti, ki razbija zaupanje ogrske narodnosti v uspeh nagodbene politike, in sicer tem temeljiteje, v čem znanstveneji obliki se vrši napad . . .«

2. Tudi k pragmatični sankciji se je točno oglasil ogrski državnik in bivši minister grof Apponyi v ogrskem listu »Pesti Hirnap« (23. aprila 1913) tako-le: »Dejstva, da se vrše jubilejske slavnosti o pragmatični sankciji v ogrskih učnih zavodih za skupno vojsko in za deželno brambo, ne moremo več imenovati bodljajev z iglo, marveč jih moramo označevati kot največji državnopravni škandal; kajti to dejstvo pomeni uradno priznanje avstrijske državnopravne teorije, ki označuje pragmatično sankcijo kakor za Avstrijo tako za Ogrsko za enoten državnopravni čin in izvaja iz tega naziranja državnopravno enotnost celokupne avstrijske države.«

Takega naziranja o pragmatični sankciji in o avstro-ogrski nagodbi so torej prvi ogrski državniki, — ministri; — najboljši dokaz za nujno potrebo in za veliko nedogledno važnost, da se izdajo vsi izvirni temelji, ki se tičejo pragmatične sankcije in nagodbe; živ dokaz za dejstvo, kako nujna je bila izdaja. Šele sedaj ima odprto in prosto pot državnopravno avstrijsko pravoznanstvo.

**Dr. Fran Mohorič.**

